

► RADNE BILJEŽNICE **SOCIJALDEMOKRACIJE**

Marius Busemeyer, Christian Kellermann,
Alexander Petring, Andrej Stuchlik
**Politička stajališta o Europskom
ekonomskom i socijalnom modelu:
karta interesa**

Socijaldemokracija nije samo velika politička i stranačka opcija kojoj su privrženi milijuni ljudi u Europi i svijetu. Socijaldemokracija je i jedna od globalnih društveno-teorijskih i znanstveno-istraživačkih te svjetonazorskih orijentacija. Izazovi i odgovori socijaldemokracije, njene vrijednosti i njen položaj u svijetu koji se mijenja, predmet su mnogih istraživanja i rasprava - ekonomista, sociologa, povjesničara, politologa i drugih.

Posebno su aktualna pitanja vezana uz probleme širenja i razvijanja demokratskih političkih modela, integracije starih i novih europskih i tranzicijskih država i društava, njihovih razvojnih agensa, globalnog tržišta i socijalne države, političkih i socijalnih perspektiva uopće. Nova pitanja i dileme često traže složenija razmatranja i kvalitetnije odgovore; ona traže i novo učenje i novo informiranje - otvaranje jedne radne bilježnice.

Radne bilježnice socijaldemokracije objavljuju se kao svesci u kojima njihovi izdavači, zaklada Friedrich Ebert Stiftung i udruga Novo društvo, žele zainteresirane čitatelje obavijestiti o aktualnim raspravama, temama i gledištima u svijetu socijaldemokracije.

Pojedini svesci ne iscrpljuju sistematski pojedine probleme, nego ukazuju na različita gledišta i mogućnosti njihova osmišljenijeg političkog postavljanja i rješavanja. Oni će, kako vjerujemo, postupno dati svojevrstu panoramu članaka i rasprava, istraživanja i oglada koji zaukupljaju socijaldemokraciju - na način radne bilježnice u kojoj su i vlastite bilješke čitatelja skice za njegovo moguće zalaganje i djelovanje.

Antun Vujić

Bilješka Metoda otvorene koordinacije (OMC) mehanizam je Europske komisije za unaprjeđivanje javnopolitičkih (*policy*) mjera u područjima, primarno, socijalne inkluzije, mirovina i zdravstva, ključnih pitanja Europskog socijalnog modela. OMC je sredstvo širenja najboljih praksa i, projektivno, postizanja veće konvergencije mjera nacionalnih država ka relativno široko prihvaćenim ali neostvarenim glavnim ciljevima Lisabonske strategije. Komplementarna ali različita od usklađivanja politika oslonjenog na ratificirane međudržavne sporazume, poput Europske strategije zapošljavanja ili Pakta o stabilnosti i rastu, otvorena, "meka" koordinacija pokušava unaprijediti standarde u trenutačno, blago rečeno, segmentiranoj sceni socijalne Europe. Mapirajući interese socijalnih partnera i političkih stranaka iskazane u istraživanju o ključnim javnim politikama Europskog ekonomskog i socijalnog modela, autori analize - od kojih su dvojica već poznati ispunjivačima Radnih bilježnica socijaldemokracije - pokušavaju posredno izvidjeti postoje li prostori i potrebe za "tvrđu", navodno efikasniju, paneuropsku standardizaciju *policy* mjera.

Trebaju li europskim političkim akterima (a sutra i nama samima) npr. zajedničke anticikličke mjere (od transfenih subvencija - poput naknada za nezaposlenost, osiguranje egzistencijalnog minimuma ili obrazovanje - do državnih investicija u vlastita poduzeća radi stvaranja radnih mjesta)? Koliko je poželjna unifikacija minimalnih poreza poduzećima ili politike plaća? Koliki je poželjni opseg područja života izuzetih iz tržišne regulacije?

Liberalima relativno omiljen tripostotni limit proračunskog deficita - kojim, vidi se, Pakt o stabilnosti i rastu, znatno imobilizira primjenu lijepih lisabonskih želja - hrvatska Vlada danas pokušava ispoštovati (iako još nije obvezna), pritom niti ne razmišljajući o pokušaju harmonizacije npr. socijalnih davanja (iako bi je na to trebale obvezivati potrebe građana a ne europske direktive). Uspijevaju li nacionalne države biti bliže nacionalnim interesima? Jesu li udaljeni europski primjeri bolje prakse uvijek suprotstavljeni suverenitetima? Ta i slična pitanja otvara ova studija, a preporučuje se čitati je u paketu s Radnom bilježnicom socijaldemokracije koja joj je prethodila: Petringove i Kellermanove Nove opcije za europsku ekonomsku i socijalnu politiku, također u prijevodu dr. sc. Nenada Zakoška. Marius Busemeyer je istraživač na Institutu za političku znanost Sveučilišta u Heidelbergu, Christian Kellermann na bonnskom Odjelu za međunarodnodnu političku analizu Friedrich Ebert Stiftunga, Alexander Petring u berlinskom Centru za društvenoznanstvena istraživanja, a Andrej Stuchlík na Sveučilištu Andrassy u Budimpešti. (M. F. Ž.)

Uvod

Tijekom posljednjih desetljeća sve dublja europska integracija proizvela je mnoštvo nadnacionalnih struktura i organizacija. Nekoliko krugova proširenja također je povećalo razmjere heterogenosti članica Unije. Nacionalne ekonomije dvadeset i pet država članica ne razlikuju se samo s obzirom na svoju veličinu i postignuća, nego se također znatno razlikuju po svome ekonomskom ustrojstvu ili raspodjeli dohotka. Zbog toga se političke stranke sve češće suočavaju sa zahtjevima da se postigne sveeuropski konsenzus o *policy*¹ mjerama. Ova se studija koncentrira na stajališta političkih stranaka, sindikata i organizacija poslodavaca glede Europskoga ekonomskog i socijalnog modela (EESM), a temelji se na istraživanju o glavnim *policy* područjima EESM-a provedenom u državama članicama Europske Unije. U tom je istraživanju više od stotinu vodećih osoba iz političkih stranaka, sindikata, ministarstava, parlamenata i organizacija poslodavaca odgovaralo na ukupno pedeset pitanja.² Pitanja su bila grupirana u tri tematska sklopa: a) ekonomska politika, b) socijalna politika i c) natjecanje među državama članicama. Istraživanje je provedeno u ukupno sedamnaest

europskih zemalja: Austriji, Češkoj, Danskoj, Finskoj, Francuskoj, Grčkoj, Irskoj, Italiji, Mađarskoj, Nizozemskoj, Njemačkoj, Poljskoj, Portugalu, Slovačkoj, Španjolskoj, Švedskoj i Velikoj Britaniji. Dva su ključna pitanja u primarnome žarištu istraživačkog projekta i ovog članka:

1. Na kojim područjima postoji konsenzus odnosno razmimoilaženje u mišljenjima među stajalištima što ih zastupaju stranke i organizacije?
2. Kako se mogu objasniti ta zajednička stajališta odnosno razlike?

Na temelju neznatnog sužavanja širokoga koncepta Europskoga ekonomskog i socijalnog modela, u tekstu što slijedi objašnjavaju se analitičke pretpostavke ove studije. Nakon toga se opisuju i analiziraju stajališta koja ispitane stranke i organizacije zastupaju glede vrednovanja sadašnjeg ekonomskog i socijalnog modela te konkretnih prijedloga reformi. Zaključak studije daje se u kratkom sažetku.

Europski ekonomski i socijalni model

Postoji spor oko toga može li se govoriti o samo jednom Europskome ekonomskom i socijalnom modelu. U pravilu, ta se debata zasniva na dva različita kriterija: zagovornici postojanja jednog modela naglašavaju socijalnopolitički konsenzus koji prožima cijelo društvo. Tvrdi se da taj konsenzus prevladava u svim europskim zemljama, zbog čega se EU razlikuje od SAD-a. Skeptici pak u postojanju brojnih nacionalnodržavnih varijanata socijalnih modela vide dokaz za suprotnu tezu koja osporava postojanje zajedničkog modela. Iskustvo pokazuje da se osobito često

¹ Pojam *policy* nema svoj jednostavan pandan u hrvatskom jeziku te se ovdje najčešće ostavlja nepreveden, ali istaknut kurzivom (ovaj postupak djelomice se uvriježio u domaćoj politološkoj literaturi). *Policy* označava sektoralne politike, odnosno političke procese i mjere kojima se uređuju npr. ekonomska, poljoprivredna, socijalna ili politika zaštite okoliša. Pojam se prevodi kad je pobliže označen odgovarajućim pridjevom (nap. prev.).

² Ova je studija nastala u okviru istraživačkog projekta što ga je proveo Friedrich-Ebert-Stiftung. Upitnik, rezultati koji se odnose na pojedinačne zemlje te prikupljeni podaci dostupni su na internetskoj stranici Friedrich-Ebert-Stiftung: <http://www.fes.de/internationalepolitik>. Glede koncipiranja pitanja i ekonomske rasprave o Europskome ekonomskom i socijalnom modelu usp. Petring/Kellermann 2005.

članice EU-a protiv delegiranja nadležnosti socijalne države. To se reflektira u relativno nerazvijenim socijalnopolitičkim nadležnostima Europske Unije. Unatoč tome, te su se kompetencije postupno širile otkako je Socijalno poglavlje uključeno u Amsterdamski ugovor. Uz to, socijalnopolitička koordinacija podignuta je nakon 2000. godine na višu razinu u okviru Otvorene metode koordinacije, iako to ne važi i za harmonizaciju socijalnih politika (O'Connor 2005).³ Na taj je način Europski ekonomski i socijalni model ostao predmetom stalnih političkih konvergenzi (Witte 2004). Te se konvergenze odvijaju između pojedinih zemalja ili skupina zemalja, ali također i između političkih tabora.

Interesi i ideologije političkih stranaka

Rezultati većine studija koje su dosad istraživale stajališta političkih stranaka o europskim temama podupiru hipotezu o "obrnutoj U-krivulji". Ta hipoteza pretpostavlja da su stranke na lijevom i desnom rubu stranačkog spektra sklone zastupati euroskeptična stajališta, dok stranke u središtu političkog spektra zastupaju stajališta koja podupiru integraciju (npr. Hix 1999; Hooghe/Marks/Wilson 2002; Hooghe/Marks 2004). Među strankama koje su relativno bliske političkom centru moguće su dodatne razlike. Europsku integraciju najprije su podupirali konzervativni akteri kao "stvaranje i otvaranje tržišta" (Marks 2004: 236). Hooghe i Marks pretpostavljaju da su akteri lijevog centra skloniji prihvatiti napredak u integraciji tijekom posljednjih dvadeset godina u smjeru uspostavljanja minimalnih europskih standarda, infrastrukture i redistributivnih učinaka (isto: 9 i d). Tako su promjene preferencija među strankama napredovale u centru stranačkog spektra što seže od ljevice do desnice: na početku 21. stoljeća pretpostavlja se da stranke lijevog centra odlučnije zastupaju preferencije za progresivnu europsku integraciju od stranaka desnog centra. Ako se može uočiti jednoobrazno stajalište socijaldemokrata, neovisno o različitim institucionalnim i političkim uvjetima koji vladaju u pojedinim državama članicama EU-a, onda se to može smatrati dokazom za to da stranačko-političke ideologije prevladavaju nad institucionalnim razlikama i nacionalnim interesima. Ta se pretpostavka izvodi iz hipoteze o razlikama među strankama ("teorija o strankama"). Bit te argumentacije tiče se usporedbe stajališta ljevice i konzervativnih stranaka. To se objašnjava na taj način da se razlike u (objektivnim) interesima i (subjektivnim) preferencijama birača određenih stranaka reflektiraju u (vladinoj) politici tih stranaka (Hibbs 1977; usp. također Schmidt 1983; Cameron 1985; Budge/Keman 1990; Boix 1998). Ako je točna teorija o strankama i u njoj sadržana hipoteza o vezi između stranačko-političkih programa i socioekonomskih interesa njihovih birača, onda bi se morao utvrditi visok stupanj jednoobraznosti kad bi se, primjerice, uspoređivala stajališta socijaldemokrata u različitim zemljama. Uz tu se hipotezu ipak mora prihvatiti pretpostavka da birači socijaldemokratskih stranaka u Europi

³ Otvorena metoda koordinacije orijentira se prema modelu procesa zapošljavanja, koji je već sadržan u Amsterdamskom ugovoru, a sastoji se od sljedećih elemenata: definicije zajedničkih ciljeva, planova i djelovanja na nacionalnoj razini, zajedničkog izvještaja Europske komisije i Europskog vijeća o planu djelovanja, pronalaženja najbolje prakse i utvrđivanja indikatora.

u biti dolaze iz istoga socioekonomskog sloja i imaju slične interese.

Kad se traži odgovor na pitanje o jednoobraznosti i raznolikosti, nije nevažan stupanj apstrakcije predmeta na koje se odnosi to pitanje. Na apstraktnoj i općenitoj razini postoji tendencija da se očekuje veća jednoobraznost stajališta. S jedne strane, razlog je tome što se tu govori o programima, a ne o stvarnome političkom djelovanju. No, s druge strane, može se očekivati da će se povećavati razlike u sastavu sadašnjih nacionalnih skupina birača kao i razlike u interesima koje reflektiraju odgovarajuće institucionalno okruženje, što je konkretniji predmet koji je u pitanju odnosno *policy* prijedlog o kojem se raspravlja.

Odjeljak što slijedi prikazuje stajališta stranaka, sindikata i organizacija poslodavaca u Europi o trima područjima: ekonomskoj politici, socijalnoj politici i konkurenciji među državama. Nakon kratkog prikaza sadašnjeg stanja i glavnih prijedloga reformi ispitat ćemo stajališta stranaka i udruga – podijeljena na evaluaciju postojećeg modela i preferencije glede prijedloga reformi – s obzirom na razlike koje postoje između ljevice i desnice te s obzirom na moguće razlike među pojedinim skupinama zemalja.⁴

Stajališta o Europskom ekonomskom i socijalnom modelu

Ekonomska politika

Pregled debate

Prije nego što prezentiramo nalaze istraživanja, dat ćemo kratak pregled tekuće debate. Na svim područjima EU ima na raspolaganju različita sredstva poticanja ekonomskog rasta. Na taj se način svi makroekonomski instrumenti kojima se nacionalne države više ne mogu služiti, ili to mogu samo u ograničenoj mjeri, teorijski mogu prebaciti na europsku razinu. Trenutno se, međutim, politika rasta i stabilizacije na razini cjelokupne Europske Unije još suočava s nizom prepreka, jer nema prave koordinacije pojedinih područja (uglavnom je riječ o fiskalnoj i monetarnoj politici te politici kamatnih stopa), a učinci poticanja rasta razlikuju se u pojedinim regijama. Pakt o stabilnosti i rastu (*Stability and Growth Pact*, SGP) predmet je kritika primarno zbog svog pristupa “jedne veličine za sve”, koji se često ocjenjuje kao prerestriktivan (osobito pravilo o 3 % deficita državnog proračuna). S jedne strane, prijedlozi za rješenje tog problema usmjereni su k daljnjoj ekonomskoj integraciji, čime bi se umanjila različitost ekonomskih ciklusa u pojedinim zemljama. Drugi prijedlozi razmatraju parametre koji su specifični za pojedine zemlje, polazeći od općeg deficita EU-a (Buti/Nava 2003). Jedan drugi argument koji kritizira SGP tvrdi da njegovi kriteriji imaju procikličke učinke. U tom kontekstu jedan važan pristup reformi sugerira da se razmotri tip deficita, tj. zaduživanje za investicije u skladu

s Lisabonskom strategijom treba drukčije vrednovati od dugova nastalih u svrhu potrošnje. Također se mogu razmotriti nacionalne stope štednje (Weale 2004) ili struktura proračunskog deficita kao referentna vrijednost (za kritiku usp. Buti et al. 2003). Na kritiku da je SGP previše restriktivan odgovara se sugestijom da se napusti pravilo o 3 % proračunskog deficita i umjesto toga se među konvergencijskim kriterijima koncentrirano na pravilo o 60 % (razina zaduženosti države) (Hishow 2005). Rasprava o monetarnoj politici Europske središnje banke (ECB) odnosi se na njezine diskrecijske ovlasti uslijed percepcije da je njezin mandat striktno usmjeren na osiguranje monetarne stabilnosti (ciljana inflacija ispod 2 %) te razmatra transparentniju orijentaciju na ciljeve ekonomske politike i politike zapošljavanja EU-a. Ključan kritički prigovor tiče se usredotočenosti ECB-a na stabilnost cijena te se odatle izvodi nova formulacija njezine zadaće koja bi kao ciljeve uključivala stabilnost cijena i ekonomski rast (Filc 2005). Također se kritizira nejasna ciljana inflacija te se na temelju toga predlaže simetrična odredba cilja (tj. takva koja bi jednako vrednovala preniske i previsoke stope inflacije) (Allsopp/Artis 2003) ili pak srednjoročna ciljna stopa inflacije od 2 % (Lomatzsich/Tober 2003).

U debati o budućnosti europske politike dohodaka prisutna su dva dijametralno oprečna pristupa ekonomskoj politici. Prevladavajući pristup ekonomije ponude zalaže se za ograničavanje plaća i istodobno za decentralizirane procedure utvrđivanja razine plaća. Zagovornici pristupa orijentiranog na ekonomiju potražnje nužnim smatraju takav aranžman kojim bi se sustavi pregovora o plaćama koordinirali na nacionalnoj razini i u svim članicama EU-a (Hein/Niechoj 2004). Glavni argument kritike na tom *policy* području je nedostatak koordinacije sporazuma o plaćama, što rezultira potrebom za jačanjem makroekonomskog dijaloga između ECB-a, fiskalnih vlasti i socijalnih partnera, koja nadopunjuje potrebu za jačanjem organizacijskih sposobnosti sindikata odnosno za decentralizacijom i diferencijacijom sporazuma o plaćama.

Ostale politike rasta su Europska strategija zapošljavanja (od 1997. godine) i Lisabonska strategija (od 2000. godine). Prema Lisabonskoj strategiji, Europa bi trebala postati “najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija na svijetu, utemeljena na znanju”. Postoji široki konsenzus oko ciljeva koji se povezuju s Europskim smjernicama o zapošljavanju i Lisabonskom strategijom: smanjenje nezaposlenosti, povećanje stope zaposlenosti, povećanje broja zaposlenih žena, smanjenje nezaposlenosti mladih i dugotrajne nezaposlenosti, stvaranje kvalitetnijih radnih mjesta, poboljšanje naobrazbe, proširenje skrbi za djecu, itd. U “Privremenom izvještaju” što ga je u proljeće 2005. podnijela Europska komisija, ciljevi Lisabonske strategije ocijenjeni su dobrima i ispravnim, ali je rečeno da je znatno podbacilo njihovo postizanje (European Commission 2005). Ti su nalazi polučili još više kritika: zbog neostvarivanja ciljeva razmišlja se o čvršćim oblicima upravljanja umjesto Otvorene metode koordinacije (OMC). Međutim, također se razmatra otvorenija rasprava kroz veću uključenost socijalnih partnera (manadžmenta i radnika), kao i nacionalnih parlamenata, zatim modifikacija SGP-a kako ne bi bio zaprekom ciljevima strategije, ili povezivanje

⁴ Kako bismo podijelili članice EU-a u skupine zemalja, oslonili smo se na relevantne istraživačke radove (kao osnova poslužio je: Esping-Andersen 1996). Formirali smo pet skupina zemalja: kontinentalnoeuropsku, skandinavsku, anglosaksonsku, mediteransku te istočnoeuropsku odnosno srednjeistočnoeuropsku skupinu. Ključni je parametar za vrstu socijalne države stupanj dekomodifikacije, tj. opseg u kojem su područja života izuzeta iz tržišne regulacije te su “netržišno uređena” radi zaštite građana.

kvantitativnih ciljeva s kvalitativnim indikatorima (npr. kvotama za zaposlene žene, rasponima plaća i udjelom radnika s nepotpunim ili djelomičnim radnim vremenom). Pitanje koje povezuje sva *policy* područja jest ono o europskoj koordinaciji ekonomskih politika država članica. Kao početni korak prema makroekonomskoj koordinaciji od 1993. godine formuliraju se "Temeljne odrednice ekonomske politike", a 1999. je pokrenut "Kölnski proces" u sklopu francusko-njemačke inicijative. Međutim, nema načina da se nametnu sankcije, a dijalog nije doveo do očekivanih pozitivnih rezultata u obliku trenda višeg ekonomskog rasta. Reformska politika stoga znači stvaranje snažnijih ovlasti za odlučivanje i obvezujućih odluka makroekonomskog dijaloga. Fundamentalnija kritika tiče se ekonomskoteorijskog polazišta koordinacije i zahtijeva neokeynesijansku makroekonomsku politiku uz očuvanje postojećih oblika koordinacije (Hein/Niechoj 2004).

Stajališta o postojećem ekonomskom modelu

U nastavku ćemo prikazati nalaze istraživanja o stajalištima vodećih osoba, na kojem se temelji ovaj članak. U europskim zemljama postoji jednodušnost o tome da postoji temeljna potreba za regulatornim okvirom fiskalne politike u EU-u. Međutim, kritizira se postojeći Pakt o stabilnosti i rastu. Glavni predmet kritike je nedostatak fleksibilnosti Pakta; osim toga, manjkavim se također smatra nedostatak poticaja rastu koji bi proizlazili iz Pakta. Gotovo svi, osim liberalnih stranaka kao i nekih istočnoeuropskih stranaka (osobito u Poljskoj), pripisuju Paktu problematične procikličke učinke. Relativna većina ispitanika, uglavnom iz socijaldemokratskih stranaka i sindikata, percipira asimetrične ekonomske cikluse u Europskoj Uniji kao problem. Istodobno, nešto manje od 40 posto također smatra da su instrumenti nacionalne ekonomske politike uglavnom neučinkoviti. Međutim, u skandinavskim i anglosaksonskim zemljama odlučno se suprotstavljaju takvom stavu te se umjesto toga naglašava da uvijek postoji manevarski prostor za strukturnu politiku i upravljanje na nacionalnoj razini. Jasna većina pozitivno vrednuje posao koji je dosad obavljala Europska središnja banka. Kritički glasovi o tom pitanju čuju se uglavnom iz sindikalnog tabora, koji optužuju ECB da zanemaruje cilj ekonomskog rasta. Smatra se da Europska strategija zapošljavanja (EES) uglavnom ima malo učinaka na nacionalnoj razini. Samo je u skupini mediteranskih zemalja polovica ispitanika potvrdno odgovorila na pitanje o postojanju izravne veze EES-a i reforme politike zapošljavanja u njihovim zemljama. Istraživanje pokazuje da su mišljenja o Lisabonskoj strategiji podijeljena. U cijeloj Uniji većina stranaka smatra da su ciljevi i mjere formulirane u Strategiji ispravne, jedino socijaldemokratske stranke pokazuju u tom pitanju nešto veću skeptičnost. Većinom prigovaraju zbog koncentracije na ekonomske ciljeve nakon revizije Strategije 2005. godine. S druge strane, većina ispitanika u svim zemljama i strankama slaže se u ocjeni da su rezultati koje je dosad polučila Lisabonska strategija slabi. Unatoč kritičkoj ocjeni rezultata EES-a i Lisabonske strategije, pozitivno se gleda na Otvorenu metodu koordinacije (OMC).

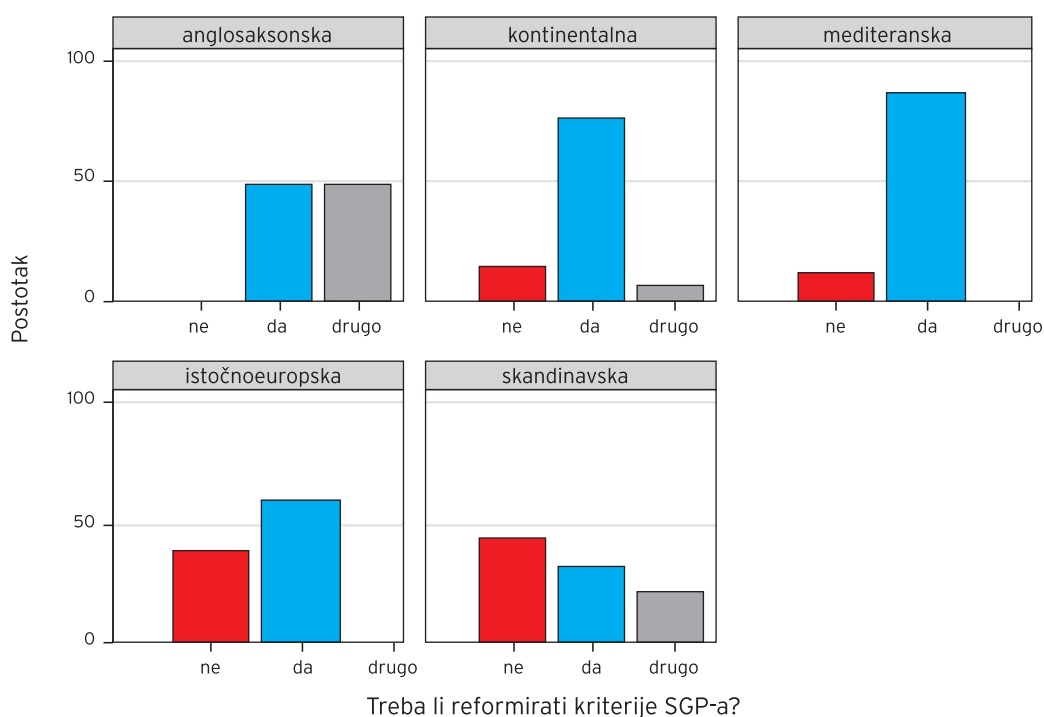
Prijedlozi reformi

Od svih opcija koje cirkuliraju u debati o reformi SGP-a, najčešće se navode različiti oblici uzimanja u obzir investicija

kao sredstva suprotstavljanja nefleksibilnosti i jače orijentacije na ekonomski rast. Međutim, u nekim se zemljama odbacuju veće promjene i umjesto toga se vrši pritisak da se zadrže pravila koja će se jednako primjenjivati na sve države članice (Finska, Poljska, Slovačka). Ono što istočnoeuropske zemlje, kao i Nizozemska i Španjolska, mogu očekivati kad je riječ o prijedlogu da se uzmu u obzir investicije prilikom definiranja kriterija deficita jest da će se države članice ponovno sporiti oko odgovarajuće definicije. Italija, Grčka i Irska stoga predlažu povezivanje takve definicije s ciljevima Lisabonske strategije. U pogledu prijedloga reformi različita se stajališta mogu uočiti uglavnom među skupinama zemalja, dok među strankama ne postoje značajne razlike (vidi sliku 1).

većinsku podršku jedino u skupini mediteranskih zemalja. S druge strane, anglosaksonske i skandinavske zemlje odbacuju tu ideju. Ta zajednička pozicija Velike Britanije, Irske i skandinavskih zemalja može se uočiti unatoč vrlo različitim sustavima pregovora o plaćama. Dok se u Irskoj i skandinavskim zemljama kao argument navodi zaštita postojećega dobrog sustava kolektivnih pregovora o plaćama, socijaldemokrati i sindikati u Velikoj Britaniji su u načelu skeptični prema transferu odgovornosti na europsku razinu. Umjesto toga, oni smatraju da je poželjno da se pregovori o plaćama odvijaju na razini poduzeća. S druge strane, velika većina socijaldemokrata i sindikata u drugim zemljama vjeruje da se o plaćama treba pregovarati na nacionalnoj razini, dok se konzervativci i liberali zalažu za

Slika 1: Reforma Pakta o stabilnosti i rastu (SGP)

Obrnut je scenarij kad je riječ o reformi mandata ECB-a. Dok većina socijaldemokrata (i sindikata) pozdravlja novu definiciju mandata Banke (sličan onome Federalnih rezervi u SAD-u), većina konzervativnih i liberalnih stranaka suprotstavlja se tom prijedlogu. U pitanju promjene inflacijskog cilja samo u sindikalnom taboru većina pozdravlja višu ciljnu vrijednost. Ipak, otprilike trećina socijaldemokratskih stranaka također zagovara viši inflacijski cilj, dok je velika većina konzervativaca i liberala zadovoljna statusom quo.

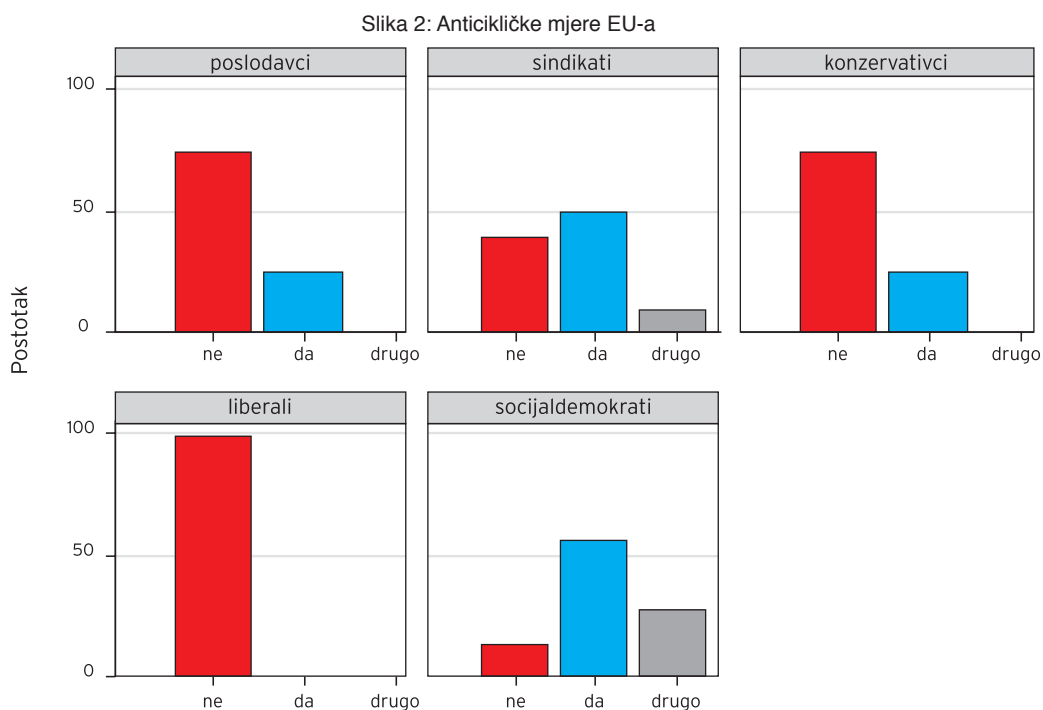
Osim fiskalne i monetarne politike i plaće imaju ključno ekonomsko značenje. Zbog toga je artikuliran zahtjev za većom koordinacijom politike dohodaka na europskoj razini. Apsolutna većina načelno odbacuje tu mjeru, a oko petine ispitanika može zamisliti takvu mjeru tek u vrlo dalekoj budućnosti. Međutim, taj prijedlog nedvojbeno ima veću podršku socijaldemokratskih stranaka (više od trećine) nego konzervativnih stranaka (manje od 10%). Prijedlog za koordinaciju politike dohodaka na razini EU-a uživa

daljnju decentralizaciju pregovora o plaćama na razinu poduzeća.

Sa skepticizmom se također pretežno gleda i na prijedlog za veću koordinaciju politike zapošljavanja. Iako većina smatra da Europska strategija zapošljavanja vrlo malo utječe na zakonodavstvo na nacionalnoj razini, većina se u svakom slučaju protivi strogo obvezujućim parametrima koje bi odredila EU. Tu još više dolaze do izražaja razlike među pojedinim skupinama zemalja. Veća koordinacija na području politike zapošljavanja uživa široku podršku u mediteranskim zemljama, dok je odbacuju sve stranke u skandinavskim zemljama i u Velikoj Britaniji. U pitanju veće koordinacije politike zapošljavanja također važi da samo kod socijaldemokratskih stranaka i sindikata većina podržava tu mjeru, dok je jednodušno odbacuju konzervativne i liberalne stranke.

Osim navedenih reformi postojećih institucija postoje i zahtjevi da se u okviru ekonomske politike Europske unije upotrijebe novi instrumenti. Još uvijek relativno blizak

statusu quo je prijedlog da se "Općenite smjernice ekonomske politike" nadopune relativno kratkoročnim oblikom koordinacije. Taj prijedlog otprilike u jednakoj mjeri nailazi na podršku i odbijanje, ali su u tome prepoznatljive razlike među strankama. Konzervativci i organizacije poslodavaca odlučno ga odbacuju, dok je podržava većina sindikata i socijaldemokrata. Za razliku od promjene i/ili nadopune postojećih "temeljnih instrumenata", uvođenje anticikličkih mjera koje bi provodila EU bio bi sasvim nov instrument ekonomske politike. I tu se ponovno pojavljuju iste razlike između ljevice i desnice. No osim što taj prijedlog odbacuju konzervativci, liberali i udruge poslodavaca, i sindikalni je tabor podijeljen u pogledu tog pitanja. Unutar socijaldemokratskog tabora ovaj put se skandinavske stranke protive anticikličkim mjerama EU-a. Razlog koji se navodi protiv tog prijedloga je odbijanje povećanja proračuna EU-a, što bi bio nužan preduvjet za provedbu tog prijedloga (vidi sliku 2).

Treba li uvesti anticikličke mjere na razini EU-a?

Prijedlog makroekonomske koordinacije na razini EU-a ide korak dalje. I tu su podrška i odbijanje u cjelini izjednačeni, a obrazac opredjeljivanja među strankama i zemljama je gotovo identičan stajalištima koja se zastupaju glede anticikličkih mjera: konzervativci, liberali i organizacije poslodavaca jednodušni su u odbacivanju prijedloga, a s druge strane, većina socijaldemokrata i sindikata ga podržava. Oporbeni glasovi protiv tih mjera među socijaldemokratima opet dolaze iz skandinavskih zemalja. Transfer odgovornosti za ekonomsku politiku (osobito za fiskalnu politiku i politiku dohodaka) na razinu EU-a odlučno se odbacuje, dok se, s druge strane, sustav dobrovoljne koordinacije 25 zemalja članica ocjenjuje kao nerealističan.

Socijalna politika

Pregled debate

Osnova za noviju socijalnu politiku EU-a može se naći u Amsterdamskom ugovoru. Njime je socijalna politika dospjela u zajedničku nadležnost Europske zajednice i država članica. Europska socijalna politika dosad je bila *policy* područje na kojem se primjenjivala meka regulacija, iako se s raznih strana traži snažnija europska socijalna politika kako bi se socijalnopolitičkim odredbama ojačala socijalnu komponentu paralelno s povećanjem tržišnih sloboda. I dok se otada može govoriti o prepoznatljivoj socijalnoj dimenziji u europskim zakonima o zapošljavanju (utvrđivanje minimalnih standarda), pravila koja bi se odnosila na socijalne potpore i sustave socijalne skrbi ili uopće ne postoje ili postoje samo u obliku direktiva. Dosad je na području socijalne politike prevladavala Otvorena metoda koordinacije (OMC).

Na području socijalne politike postoji širok raspon argumenata. Preporuke i dogovoreni ciljevi na području socijalne politike uvijek su vezani uz kriterije SGP-a i monetarnu politiku ECB-a (Scharpf 2002). U raspravama se zagovara zamjena OMC-a "čvrstim" oblicima regulacije i/ili utvrđivanjem minimalne granice socijalne potrošnje mjerene udjelom u bruto nacionalnom proizvodu (Scharpf 1997). Druga ideja koja se predlaže jest uključivanje sociopolitičkih standarda u Pakt o stabilnosti i rastu i/ili uključivanje socijalnih prava u Povelju o temeljnim pravima. Ekstremnije stajalište tvrdi da heterogena priroda socijalnih država u Uniji čini zajedničku socijalnu politiku nemogućom te se stoga to područje mora organizirati na nacionalnoj razini.

Migracije su još jedna važna natuknica u tom kontekstu. Proširenje EU-a na istok izaziva strahove da bi migracijska kretanja iz novih država članica mogla preopteretiti nacionalne sustave socijalne sigurnosti. Taj se strah zasniva na obvezi da se sustavi socijalne sigurnosti primjenjuju u korist svih zaposlenika i njihovih obitelji koji imigriraju iz drugih država EU-a (EEC Directive No. 1408/71).⁵ Odgovori na to pitanje osciliraju između protekcionizma i daljnje liberalizacije (mobilnosti radne snage).

Jedna od mogućih sociopolitičkih mjera u tom kontekstu i s obzirom na prijetnju dampainga plaćama jest uvođenje minimalne europske plaće, što se zahtijeva neovisno o pitanju na kojoj se razini vode pregovori o plaćama. Iako minimalna plaća već postoji u mnogim zemljama EU-a, osobito su je njemački sindikati dugo vremena smatrali prijetnjom tarifnoj autonomiji. Europska minimalna plaća mogla bi, primjerice, iznositi 50 % prosječnoga dohotka na nacionalnoj razini (Schulten et al. 2005).

Jedan od središnjih stupova europskoga socijalnog modela jest dijalog socijalnih partnera (menadžmenta i radnika). Komisija može "razvijati dijalog između socijalnih partnera na europskoj razini, što može rezultirati – bude li se to smatralo poželjnim – ugovornim odnosima" (članak 138. Ugovora o Europskoj zajednici). U tu svrhu Komisija je

uspostavila trajni dijalog sa socijalnim partnerima, koji se vodi s glavnim predstavnicima udruga poslodavaca (UNICE i CEEP) i konfederacije sindikata (ETUC). U okviru tog dijaloga oblikuju se stajališta na području obrazovanja i naobrazbe, organizacije tržišta rada i utvrđivanja pravaca ekonomske politike. U domeni zapošljavanja aktivno sudjelovanje socijalnih partnera u središtu je nove Europske strategije zapošljavanja. U svrhu promicanja socijalnog dijaloga na razini poduzeća 1994. godine je usvojena Direktiva o Europskim radničkim vijećima (EWC). Ta vrsta vijeća, čija je glavna zadaća informiranje i savjetovanje, dosad je uspostavljena u oko 40 % poduzeća na koje se odnosi Direktiva (Lecher/Platter 2003). Jedna vrsta kritike postojećeg oblika socijalnog dijaloga jest prigovor da između socijalnih partnera postoji neravnoteža, budući da poslodavci u stvarnosti imaju pravo veta. Stoga se zahtijevaju snažnije socijalnopolitičke aktivnosti Komisije kako bi se povećalo zanimanje poslodavaca za socijalni dijalog. Daljnja je opcija jače uključivanje socijalnih partnera u postupke odlučivanja. Također se, polazeći od dojma da je koordinacija među sektorskim razinama vrlo slaba, preporuča snažnija koordinacija među Europskim radničkim vijećima i sektorskim sindikatima (Keller 2003).

Stajališta o postojećem socijalnom modelu

Ocjene o postojećem modelu "socijalne Europe" znatno se međusobno razlikuju. Kao što je vidljivo iz prethodnog odjeljka, najizraženija je kritika činjenice da Europski ekonomski i socijalni model jednostrano naglašava ekonomsku politiku. U vrednovanju socijalnopolitičke strane Europe ocjene ljevice sežu od nedovoljnog (Grčka) do umjereno pozitivnog (Danska). Može se uočiti da se u onim zemljama gdje su mehanizmi socijalne države na nacionalnoj razini relativno slabije razvijeni tendencijski više kritizira socijalna politika EU-a nego što je kritiziraju politički akteri u razvijenim socijalnim državama. Očekivano su sindikati stroži u svojim ocjenama nedostataka modela nego socijaldemokrati. Predstavnici poslodavaca (npr. austrijska Gospodarska komora) drže čak da je područje socijalne politike u EU-u "vrlo razvijeno područje prava" koje je "gotovo u potpunosti dovršeno". Visok stupanj jednodušnosti vlada naprotiv među gotovo svim ispitanicima glede mogućeg "socijalnog turizma" i migracija zbog razlika u razini socijalnodržavnih usluga. Općenito se pretpostavlja da će migracijska kretanja u manjoj mjeri nastati zbog razlika u kvaliteti usluga socijalne države, nego prije zbog razlika u dostupnosti radnih mjesta i razini plaća. Međutim, u zemljama poput Austrije, koja graniči s novim državama članicama, potencijalna se migracija radne snage smatra "izazovom broj jedan", kako na ljevici (osobito u sindikatima), tako i na desnici. U južnoeuropskim državama (Španjolskoj, Grčkoj, Portugalu, u manjoj mjeri u Italiji) prisutna je prije svega migracija iz zemalja koje nisu članice EU-a (u Grčkoj: iz Albanije i drugih balkanskih država, u Španjolskoj: iz Latinske Amerike i Sjeverne Afrike), no opća je ocjena da to nije problem, nego koristi privredi sve dok tržište rada nudi dovoljno mogućnosti zapošljavanja. Ni u sjevernoeuropskim zemljama (u Skandinaviji i Irskoj) migracija se ne smatra problemom. Socijalni dijalog na

⁵ Iako je već donesena odluka o reformi pravila 883/2004, koje je postalo poznato kao smjernica o radnicima migrantima, ono još uvijek nema zakonsku snagu jer nije usvojena direktiva o provedbi.

razini EU-a tendencijski se pozitivno vrednuje, iako su ocjene njegovih dosadašnjih rezultata miješane. Načelno se, međutim, jasno iskazuje široka podrška instituciji socijalnog dijaloga na nacionalnoj i na razini EU-a. Neki od ispitanika navode čak kolektivne radne odnose kao jedan od temelja (postojećega) Europskog ekonomskog i socijalnog modela, a drugi smatraju da mogu biti ishodištem za izgradnju i širenje snažnije socijalne Europe. Sindikati tendencijski kritičnije vrednuju dosadašnje rezultate socijalnog dijaloga nego predstavnici stranaka lijevice. Pozitivna ocjena socijalnog dijaloga prisutna je osobito u novim istočnoeuropskim državama članicama.

Prijedlozi reformi

Predodžbe o poželjnim reformama praktički su zrcalno oprečne nezadovoljstvu postojećim Europskim ekonomskim i socijalnim modelom (EESM): za razliku od konzervativnih i liberalnih stranaka kao i udruga poslodavaca, ispitanici iz redova socijaldemokratskih stranaka i sindikata gotovo jednodušno zastupaju mišljenje da treba pojačati socijalnu dimenziju Europe. Međutim, visok stupanj nejedinstva vlada oko pitanja kojim putem treba u budućnosti krenuti EESM.

Ovo potonje vidi se po tome što konkretne mjere koje bi trebale stvoriti jedinstveni EESM nailaze na mnogo više kritike. S time u vezi se postojeća heterogenost aranžmana socijalne države u Europi ne promatra kao prepreka na putu k zajedničkom EESM-u, nego kao jaka strana EU-a. Relativno jasno se, osobito u skandinavskim zemljama te djelomice i u novim državama članicama, ukazuje na potencijalno plodonosno natjecanje među postojećim oblicima socijalne države u svrhu uzajamnog učenja. Osim toga se, osobito u novim državama članicama, a pojedinačno i u Austriji, Francuskoj i drugim zemljama, upozorava na to da jezgra EESM-a već postoji u obliku jednake usmjerenosti nacionalnih aranžmana i distanciranja od “američkog modela”. Među tim aranžmanima su, primjerice, kolektivni radni odnosi, prevencija nejednakosti, javni sustavi socijalne sigurnosti i slično. Većina ispitanika stoga odbacuje ideju da se dugoročno teži uspostavi jedinstvenoga europskog socijalnog modela odnosno, u najboljem slučaju, smatra to nerealističnim. Umjesto toga, zagovara se dogovor o “minimalnim socijalnim standardima” ili “socijalnim pravima” na europskoj razini. Unutar tog okvira mogu se onda razvijati nacionalne varijante.

Ostaje, međutim, relativno nejasno na koje se socijalne standarde misli. Da i tu kod konkretnih prijedloga raste otpor vidljivo je na primjeru minimalne plaće. Podrška uvođenju europske minimalne plaće značajno varira u pojedinim skupinama zemalja. Lijeve stranke i sindikati u skandinavskim zemljama jednodušno se tome protive. Tamo smatraju da uređenje minimalne plaće treba biti rezervirano za socijalne partnere te bi zakonska intervencija oslabila njihov položaj. U državama kontinentalne Europe veća je podrška uvođenju minimalne plaće na razini EU-a, iako i tu u zemljama sa snažnim institucijama socijalnog partnerstva (u Austriji, ali i u Francuskoj) sindikati odbijaju miješanje zakonodavca ili čak EU-a u pitanja plaća. “Parlamenti nemaju što tražiti u politici plaća”, formulirao je jedan sindikalni predstavnik u Austriji. Najveća je podrška uvođenju minimalne plaće na razini EU-a u južnoeuropskim zemljama, Velikoj Britaniji i Irskoj. Pritom najveću potporu uživa varijanta po kojoj bi se na razini EU-a propisala obveza uvođenja minimalne plaće (u smislu

socijalnog prava), a onda bi se na nacionalnoj razini (primjerice pomoću formule koja uzima u obzir stupanj nacionalnog ekonomskog razvoja) na odgovarajući način ta obveza provodila pomoću instituta nacionalnih minimalnih plaća. Tendencijski dakle minimalnu plaću odbijaju kako istočoeuropske države, tako i države s razvijenom socijalnom državom i razvijenim socijalnim partnerstvom (kontinentalna Europa i Skandinavija).

Primjer minimalne plaće pokazuje, kao i prethodni primjeri iz područja privrede, da se transfer kompetencija na području socijalne politike s nacionalne razine na razinu EU-a i dalje promatra kritički. Primjereno je toj slici i zalaganje velike većine ispitanika za "meke" političke instrumente na području socijalne politike (poput Otvorene metode koordinacije).

Kao privremeni zaključak možemo utvrditi da stajališta ispitivanih stranaka i organizacija bitno ovise o stupnju konkretizacije politika. Na apstraktnoj razini ljevica snažno podržava "socijalniju Europu". To tendencijski podupire hipotezu da stranački interesi prevladavaju nad interesima nacionalne države. Kad je, međutim, riječ o specifičnim političkim rješenjima (poput uvođenja minimalne plaće), manifestiraju se jasni rascjepi među skupinama zemalja i značajna suzdržanost glede transfera socijalnopolitičkih kompetencija na nadnacionalnu razinu.

Kao što smo već pokazali, ispitanici imaju jednodušno pozitivan stav o instituciji socijalnog dijaloga i socijalnog partnerstva, iako se konkretan njihov oblik na razini EU-a različito ocjenjuje. Unatoč tome, velika većina osobito socijaldemokratskih stranaka i sindikata zagovara snažniju ulogu socijalnih partnera u EU-u u budućnosti. No nema suglasnosti oko pitanja kako se može postići jačanje utjecaja socijalnih partnera, osobito sindikata. Sindikati opetovano upozoravaju na opstruktivan stav organizacija poslodavaca. Osim toga, kao što je primijetio jedan ispitanik u Danskoj, organizacije poslodavaca u velikom broju država EU-a ne raspolažu organizacijskim resursima odnosno moći da svojim članovima namegnu neke odluke, kako bi provodili politike što su ih zajednički prihvatili socijalni partneri. Osim toga se čula kritika (u Španjolskoj i Grčkoj) da Komisija koristi blokadu socijalnog dijaloga kao "izgovor za pasivnost" te da nije dovoljno aktivna. Podijeljena su mišljenja prije svega oko toga kako se može pojačati utjecaj sindikata. Relativna većina ispitanika zagovara snažniju ulogu Komisije, koja bi socijalnim partnerima trebala davati "naloge" za kvazi-legalno djelovanje te bi trebala izvršiti veći pritisak na poslodavce kako bi ih potaknula na kooperativan stav. Manjina ispitanika, prije svega sindikati s razvijenom sindikalističkom tradicijom i snažnom organizacijskom osnovicom, odbija jačanje uloge Komisije: jačanje uloge i položaja sindikata mora proizaći iz djelovanja samoga sindikalnog pokreta. Uspostavu koordinacije među Europskim radničkim vijećima i nacionalnim sindikatima zagovara prije svega sindikalna strana, a manje stranke ljevice.

I na tematskom području "socijalnog dijaloga" pojavljuju se, dakle, poznate linije sukoba: velika podrška na apstraktnoj razini i za instituciju kao takvu, ali veće nejedinstvo kod pitanja o konkretnim politikama i strategijama. Tako su snažni sindikati tendencijski manje spremni u svrhu

jačanja utjecaja socijalnih partnera izabrati "nadmacionalni put" kroz institucionalizaciju uloge sindikata i pojačani angažman Komisije u upravljanju socijalnim dijalogom. Umjesto toga se zalažu za jačanje sindikalnog pokreta vlastitim naporima. Osim toga se, prije svega u državama s izgrađenim socijalnim partnerstvom, naglašava da proces europske integracije ne smije naškoditi funkcionalnosti nacionalnih institucija.

Natjecanje

Pregled debate

Unatoč javnoj raspravi o analogiji Europske Unije s federalnom državom, kompetencije Unije značajno zaostaju za onima koje federalne države imaju u federalnim sustavima. Osim toga je europski identitet dosad bio vrlo slabo izražen. No oba ta čimbenika značajna su za prevladavanje problema međusobnog natjecanja nacionalnih država na područjima koja imaju središnje značenje za raspodjelu, poput poljoprivredne i strukturne politike. Porezno natjecanje unutar Unije također je izraz situacije u kojoj postoji međusobno natjecanje nacionalnih država, u kojem se investicije privlače tako što se porezne stope spuštaju na nižu razinu od one u konkurentskim državama.

Porezi i dalje tvore srž nacionalne suverenosti. Porezna politika EU-a dosad se odnosila na porezne stope neizravnih poreza (poput poreza na dodanu vrijednost i trošarina) u kontekstu harmonizacije unutarnjeg tržišta. Osim toga, zajednički se proračun Unije djelomice financira iz prihoda od poreza na dodanu vrijednost, pa stoga kroz harmonizaciju treba postići pravednu raspodjelu tereta doprinosa na sve države članice EU-a.

Zbog sve većeg prekograničnog natjecanja u oporezivanju poduzeća EU se sada bavi i tim područjem. S proširenjem EU-a na istok još jednom je porastao broj država s niskim poreznim stopama na tom području. U zemljama s visokim stopama poreza takvo se porezno natjecanje ponekad kritizira kao "porezni damping". No dosad nije bilo jedinstvenih i poopćivih nalaza o poreznom natjecanju (usp. Genschel 2005; Ganghof 2000). Unatoč tome, kao moguće reformske mjere traže se jedinstvene europske minimalne porezne stope (s prijelaznim razdobljima), konsolidirano oporezivanje poduzeća za transnacionalne kompanije (npr. "striktno oporezivanje na izvoru", usp. Jarass/Obermair 2005), EU porez na financijske transakcije ("Schüsselov prijedlog") i EU porez na prihode od kapitala ("Tobinov porez"). Na temelju percepcije problema nedostatne harmonizacije, razmišlja se o transferu poreznih pitanja u domenu u kojoj se odlučuje većinskim načelom (umjesto na temelju pravila jednoglasnosti) u Vijeću ministara i o povećanju kompetencije EU-a da propisuje poreze. Još jedno područje međudržavnog natjecanja je poljoprivredna politika. Poljoprivredni proračun je najveći resorni proračun u EU-u (2004. iznosio je 45 % ukupnih izdataka uz tendenciju smanjenja). Zajednička poljoprivredna politika (CAP) jedino je područje koje je potpuno u nadležnosti Europske Unije. Na tom se *policy* području rasprava vodi oko pitanja treba li EU i dalje najveći dio svojih izdataka usredotočiti na poljoprivrednu

politiku, kako trebaju biti usmjerene isplate i kako se nositi s povećanim potrebama za financiranjem zbog proširenja na istok. Jedan kritički prigovor usmjeren je na pitanje učinkovitosti CAP-a: tvrdi se da je ona neučinkovit sustav s krivim poticajima, zbog čega bi je trebalo decentralizirati (odnosno ponovno nacionalizirati u skladu s načelom supsidijarnosti). Argumentu o previsokim troškovima (osobito nakon proširenja na istok) odgovaraju prijedlozi da se s vremenom smanje isplate, da se postigne sufinanciranje od strane država članica ili da se isplate koncentriraju na "drugi stup".⁶

Strukturna politika još je jedno od središnjih *policy* područja Europske Unije. Ona treba služiti učvršćivanju ekonomske i socijalne kohezije u Uniji i pritom osobito promicati rast i zapošljavanje u nerazvijenim regijama ("regionalna politika").⁷ Važan kritički prigovor tiče se učinkovitosti regionalnih poticaja. Reforme sežu od ukidanja subvencija do znatnog zaoštavanja kriterija odabira (bruto nacionalni proizvod manji od 50 % prosjeka EU-a) (Boldin/Canova 2003) ili fokusiranja na pojedinačne projekte (bez prostorne reference) i na metropolitanske zone rasta (EU Commission 2004). Umjereniji prijedlozi sugeriraju sufinanciranja iz nacionalnih fondova (Weise 2003) ili odustajanje od regionalnog pristupa u korist nacionalnog pristupa s ciljem izgradnje institucija i investicija u istraživanje i razvoj, obrazovanje i infrastrukturu (Sapir 2003). Oskudica sredstava nakon proširenja na istok navodi se kao razlog za povećanje Proračuna EU-a ili zaoštavanje kriterija za dodjelu sredstava iz strukturnih fondova.

Aspekt natjecanja dolazi osobito do izražaja prilikom stvaranja harmoniziranoga unutarnjeg tržišta EU-a za usluge. Prema jednom nacrtu Komisije od 13. siječnja 2004. ("Bolkensteinova direktiva") harmonizacija se najprije trebala postići ukidanjem nacionalnih propisa, što je figuriralo pod nazivom tzv. načela zemlje podrijetla.⁸

U političkim i znanstvenim raspravama sporno je koje bi posljedice imalo uvođenje Bolkensteinove direktive u pojedinim državama članicama. Kritizirala se mogućnost da dođe do "utrke do dna" kod radnih i socijalnih standarda, standarda kvalitete i zaštite okoliša (usp. Böhret et al. 2005; Matuschek 2005), zbog čega se tražilo odbacivanje načela zemlje podrijetla odnosno njezino uvođenje tek nakon ekstenzivnog procesa harmonizacije. Osim toga se kritizirao nejasan pojam usluge, u skladu s tim se tražila pozitivna lista te utvrđivanje iznimaka za zdravstvene, skrbničke i socijalne usluge (European parliament 2005).

Stajališta o postojećoj situaciji na području natjecanja

Ne samo europska ljevica nego i znatna većina konzervativnih stranaka svjesna je opće razine poreznog natjecanja, koje je

⁶ Poljoprivredna politika EU-a sastoji se od triju područja: tržišnih intervencija, izravnih isplata i isplata za razvoj seoskih područja ("drugi stup"). Izravne isplate tvore s oko 30 % Proračuna EU-a najveću proračunsku stavku.

⁷ Iz Proračuna EU-a u razdoblju od 2000. do 2006. raspodijeljeno je 213 milijardi eura odnosno trećina Proračuna EU-a za regionalnu politiku. Strukturni fondovi služe ciljevima strukturne prilagodbe regija koje zaostaju u razvoju (prvi cilj), ekonomskoj i socijalnoj transformaciji regija sa strukturnim problemima (drugi cilj) te prilagodbi i modernizaciji obrazovne politike i politike zapošljavanja (treći cilj).

⁸ Kod operacija koje su samo privremeno imale transnacionalni karakter, izvršitelji usluga trebali su biti podložni pravilima u zemlji podrijetla, u kombinaciji s opsežnom zabranom ograničenja u zemlji primanja usluga. Nadgledanje i kontrola ponuđača bili bi u nadležnosti zemlje podrijetla. Načelo zemlje podrijetla odbačeno je u Europskom parlamentu 16. veljače 2006.

dodatno zaoštreno proširenjem EU-a na istok. Ta percepcija također je u skladu s brojkama. Tako je, primjerice, trenutna tarifna razlika u stopi oporezivanja društava s ograničenom odgovornošću između starih i deset novih država članica prosječno oko deset postotnih poena (Büttner 2006: 12). Hoće li zbog tih razlika doista doći do premještanja investicijskih odluka, što će u bilanci ići na trošak starih država članica, empirijski je sporno i nesigurno, pa ni europska socijaldemokratska ljevica to jednodušno ne tvrdi – djelomice se, primjerice u Irskoj, Velikoj Britaniji i Danskoj – čak dovodi u sumnju postojanje poreznog natjecanja, odnosno smatra se da ako i postoji, njegovi su učinci relativno marginalni. Za porezno natjecanje zalaže se, dakle, one zemlje čije su strukture i privrede rasle s takvim natjecanjem i u uvjetima u kojem ono djeluje. I novim državama članicama treba dati mogućnost ekonomskog razvoja, iako ne treba pretjerati s natjecanjem. Sindikati s većom kritičnošću promatraju taj aspekt i preko nacionalnih granica. I u novim istočnoeuropskim državama članicama, gdje lijeve stranke vrlo oprezno artikuliraju svoje stajalište u ocjeni porezne politike, sindikati otvoreno govore o “poreznom dampingu”. To također važi i za slovačke sindikate, čija je zemlja uvela konkurentan sustav jedinstvene porezne stope (*flat tax*), što druge istočnoeuropske zemlje kritiziraju kao mjeru koja izobličuje natjecanje. Jaz između sindikata i socijaldemokratskih stranaka na istoku Europe tiče se stoga različitih ocjena poreznog natjecanja: dok se sindikati boje “utrke do dna” koja će biti štetna za opće dobro, stranke demokratske ljevice nejedinstvene su u ocjeni posljedica i donekle ga smatraju legitimnim sredstvom 10 novih članica EU-a za privlačenje izravnih stranih investicija. Još jedno područje koje određuje natjecanje među državama članicama, pa stoga i njegovo reguliranje, jest poljoprivredna i strukturna politika. Većina europskih stranaka i organizacija smatra izdatke za poljoprivrednu politiku previsokima. U Francuskoj se, naprotiv, čuje malo kritike zbog visine izdataka, jer se smatra da je očuvanje europske poljoprivrede od primarne važnosti, u najmanju ruku zbog sigurnosti nacionalne opskrbe i zaštite zdravlja. Stajalište suprotno onome francuske ljevice (koja se u toj točki slaže s općim mišljenjem u Francuskoj) dolazi iz Velike Britanije, gdje prevladava stav da se poljoprivredna politika mora integrirati u strukturnu politiku te se u obliku strukturne pomoći treba prije svega staviti na raspolaganje novim državama članicama na nacionalnoj razini; poljoprivredni izdaci u užem smislu trebaju se financirati u državama članicama u kojima postoji potreba za tim. U državama Srednje i Istočne Europe jednodušna kritika strukture i visine izdataka za Zajedničku poljoprivrednu politiku (CAP) kod stranaka ljevice i sindikata ima i jednu drugu dimenziju: tu se zbog povoljnijih plaća u sektoru poljoprivrede i strukturnih prilagodbi proteklih godina ocjenjuje da su domaći proizvođači postali konkurentni. Redukcija izravnih potpora u čitavoj Europskoj Uniji stoga bi istočnoeuropskim poljoprivrednicima donijela dodatne prednosti. Mnogo se pozitivnije ocjenjuje regionalna i strukturna politika EU-a. Velika većina ispitanika vrednuje ju kao

učinkovitu. Kritika zbog birokratskih postupaka prijave za sredstva strukturnih fondova, što se čuje iz dijela novih država članica, može se objasniti potrebom za dodatnom institucionalnom prilagodbom. U cjelini tamošnje lijeve stranke i sindikati smatraju redistributivne postupke smislenim sredstvom za postizanje kohezije. Još jedno pitanje u području natjecanja među državama članicama jest općenito liberalizacija usluga, a osobito Bolkensteinova direktiva. Ni kod konzervativnih i liberalnih stranaka, niti pak kod lijevih stranaka i sindikata nema općeg odbijanja liberalizacije tržišta usluga, iako su pritom lijeve stranke otvorenije od sindikata. Osobito države Srednje i Istočne Europe vide u natjecanju na tržištu usluga nadopunu unutarnjeg tržišta EU-a koje je nužno za njihov realan proces priključenja razvijenim ekonomijama. Međutim, ljevica se jednodušno protivi načelu zemlje podrijetla, za koje se smatra da bi izazvalo “utrku do dna” štetnu za opće dobro. Bojazan od natjecanja snižavanjem kriterija na području socijalnih, ekoloških i radnopravnih standarda prisutna je osobito u Skandinaviji, ali i u anglosaksonskim, kontinentalnim i mediteranskim zemljama. Jedino u istočnoeuropskim zemljama postoji o tome drukčije mišljenje, što se moglo vidjeti prilikom nedavnog spora oko usvajanja prijedloga Europske komisije u Europskom parlamentu. Kod načela zemlje podrijetla ponovno su se zbog asimetrično percipiranih distributivnih učinaka pokazale granice transnacionalnog formiranja koalicija. Međutim, taj jaz ovaj put dijeli samo stare od novih država članica i nije povezan s modelima socijalne države. Potencijalnu opasnost od spirale prema dolje u Istočnoj Europi vide eventualno samo sindikati, koji zbog toga doduše ne žele izuzeti nijedan sektor iz natjecanja na tržištu usluga, ali plediraju za zajedničke standarde usluga na području javne socijalne skrbi.

Prijedlozi reformi

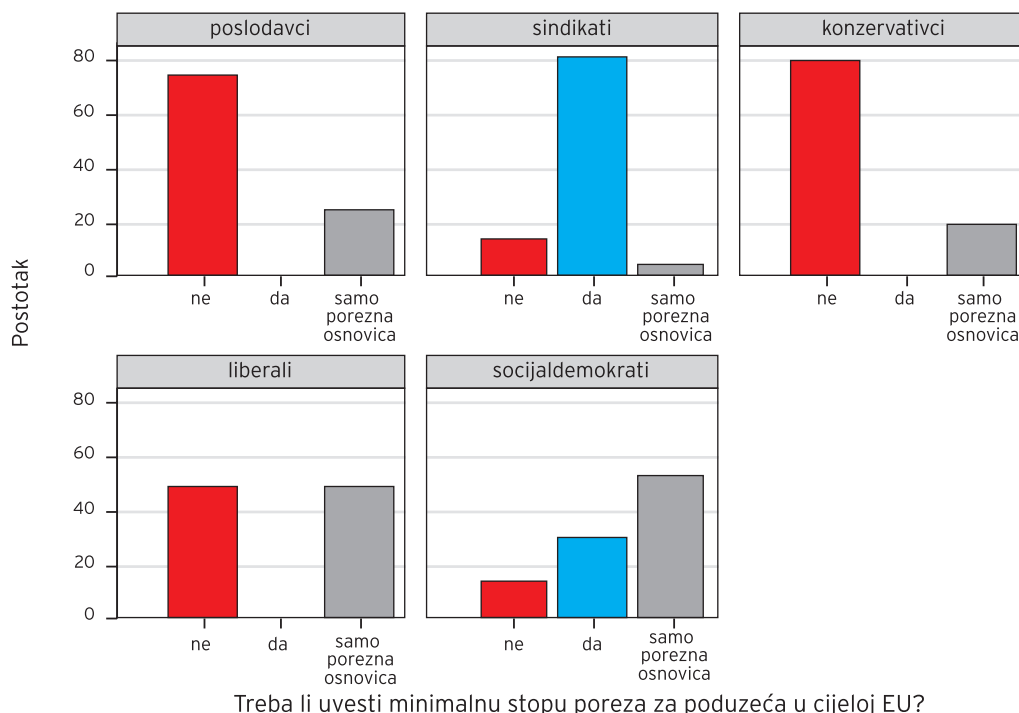
Postoje velike razlike u pitanju ispravnog tretmana (percipiranoga) poreznog natjecanja. Uvođenje većinskog načela u Ministarskom vijeću za porezna pitanja – relativno pragmatično institucionalno rješenje – ne može dobiti većinu. Ako se socijaldemokratske stranke, kao u slučaju Finske, zalažu za takav reformski pristup, onda uz ograničenje da je potrebno jasno ograničiti kompetencije EU-a u pitanjima poreza. Prelazak s načela jednoglasnosti u poreznim pitanjima na većinsko načelo podržavaju samo kontinentalnoeuropski i južnoeuropski socijaldemokrati. Dok Skandinavci nemaju o tom pitanju jedinstveno stajalište, Istočni Europljani, Britanci i Iraci su odlučno protiv. Konzervativne i liberalne stranke kao i udruge poslodavaca gotovo jednodušno odbacuju taj prijedlog. U tom pitanju nije, međutim, došlo ni do transnacionalne lijeve koalicije, što se može objasniti time da takav institucionalni korak sadrži mogućnost za utvrđivanje minimalnih standarda u pitanjima poreza, ali ih ne jamči. Moglo bi se dogoditi da dođe do razvoja u suprotnom smjeru i da se porezno natjecanje još čvršće institucionalno usidri. Europski sindikati povezuju pak s tim reformskim korakom povećanje regulativne integracije, pa ih većina podržava reformu Vijeća ministara. Tome se protive prije

svega u istočnoeuropskim zemljama, u kojima se ne želi prenositi dodatne kompetencije u pitanjima poreza na razinu EU-a. Naprotiv, u višegradskim se državama s time povezuju nastojanja za postupnom harmonizacijom koja dolaze osobito iz starih država članica. Napokon, s proširenjem su porasli i zahtjevi konsenzualnog odlučivanja u Vijeću ministara, a time je dan još jedan argument protiv većinskog odlučivanja u poreznim pitanjima. Na tom se aspektu dade potkrijepiti teza da se ideološki relativno nezavisne skupine zemalja mogu uočiti ako se na razini EU-a predlažu mjere koje imaju za posljedicu različite distributivne učinke odnosno koje se kao takve percipiraju. Veće jedinstvo među lijevim strankama i sindikatima u Europi postoji, naprotiv, u pitanju treba li povećati kompetencije Europske komisije za poreznu politiku. Jasna većina izjašnjava se protiv takve mjere u kontekstu poreznog natjecanja (kod liberalnih i konzervativnih stranaka to je još jasnije izraženo). Čini se da u ovom slučaju ne važi teorem o dekomodifikaciji, budući da se u svim taborima potpuno odbacuje europeizacija. Paradigmatsko je stajalište irskih stranaka, koje su sve protiv transfera kompetencija za poreznu politiku na

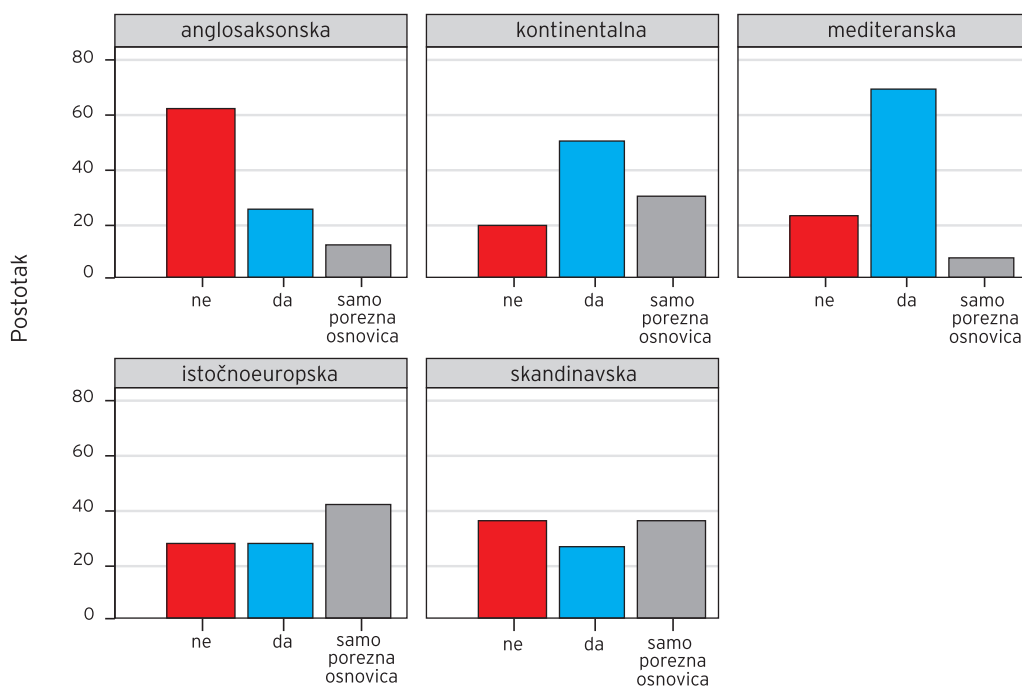
razinu EU-a, jer onda nacionalne vlade ne bi posjedovale nikakve mogućnosti upravljanja u razdobljima recesije (osim smanjenja izdataka). U tom pitanju iznimka je stajalište talijanskih socijaldemokrata, koji sebi mogu zamisliti kako većinsko načelo u Vijeću ministara, tako i transfer kompetencija za poreznu politiku Europskoj komisiji. S time je povezana dominantna vizija talijanske ljevice, koja želi da se Europska Unija razvije u federativnu državu. U Poljskoj se, naprotiv, sindikati i socijaldemokrati u tom pitanju nalaze na suprotnim pozicijama: dok oni prvi zagovaraju transfer kompetencija na razinu EU-a, potonji mu se suprotstavljaju. Ipak, prevladava slika jednodušnog odbijanja te mjere, što se može ocijeniti transnacionalnim stajalištem političkih stranaka.

Središnja je reformrska opcija u europskom poreznom natjecanju uvođenje minimalne porezne stope za oporezivanje poduzeća ili harmonizacija porezne osnovice. Većina ispitanika izjašnjava se za reguliranje poreza za poduzeća, iako nema jasne većine koja bi bila za europsku minimalnu stopu poreza, budući da se mnoge socijaldemokratske stranke i sindikati koncentriraju na opciju harmonizacije porezne osnovice (vidi sliku 3).

Slika 3: Minimalna stopa poreza za poduzeća u cijeloj Europskoj Uniji (lijevo-desno)

Slika 4: Minimalna stopa poreza za poduzeća u cijeloj Europskoj Uniji (prema skupinama zemalja)

Treba li uvesti minimalnu stopu poreza za poduzeća u cijeloj EU?

Kod razlike u odgovorima sindikata i lijevih stranaka može se uočiti da sindikati načelno preferiraju minimalnu poreznu stopu, dok lijeve stranke naginju harmonizaciji porezne osnovice. Pritom se harmonizacija porezne osnovice često shvaća kao pragmatičan prvi korak k daljnjoj integraciji, iza kojeg onda može slijediti uvođenje "lepeze" (raspona) – to, primjerice, tvrde austrijski socijaldemokrati. Upravo to su konzervativne stranke navele kao argument protiv jedinstvene porezne osnovice. Reguliranje raspona poreza u pravilu se smatra alternativom utvrđivanju minimalne porezne stope. Talijanski socijaldemokrati čak idu tako daleko da predlažu financijsku kompenzaciju novim državama članicama (npr. preko strukturnih fondova) u slučaju harmonizacije poreza. U istočnoeuropskim zemljama lijeve stranke i sindikati također zagovaraju uvođenje poreznih koridora (raspona poreza) kako bi se spriječilo natjecanje snižavanjem poreznih stopa. Slovačka se ljevica izjašnjava – doduše vrlo suzdržano – za harmonizaciju porezne osnovice paralelno s poreznim natjecanjem, što bi se moglo postići pomoću OMC-a. Naprotiv, ideja EU poreza u svrhu uspostave izravnog odnosa između Europske Unije i birača smatra se u istočnoeuropskim strankama demokratske ljevice mogućom alternativom ili kompenzacijom, dok se sindikati i tu zalažu za minimalnu poreznu stopu za poduzeća. Konzervativne i liberalne stranke, kao i udruge poslodavaca, odbacuju minimalnu stopu poreza, a ideja harmonizacije porezne osnovice samo kod pojedinih ispitanika nailazi na podršku. Promatramo li stajališta o minimalnoj poreznoj stopi po skupinama zemalja, pokazuje se da u većini skupina

prevladava njezino prihvaćanje. Kritički glasovi dolaze uglavnom iz Velike Britanije i Irske te iz skandinavskih zemalja (vidi sliku 4).

U pogledu kritike statusa quo Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) kod lijevih europskih snaga postoje otprilike dva osnovna načina argumentacije: S jedne strane, CAP se u svojem dosadašnjem obliku smatra nužnim, ali relativno neučinkovitim, odakle slijedi potpora za transformaciju poljoprivredne politike u pravcu politike koja jače naglašava istraživanje i razvoj, uređenje krajolika i ekološki uzgoj, a protivni se subvencioniranju cijena. Drugi argument tiče se pitanja pravednosti i pravičnosti, kako unutar pojedinih zemalja, tako i glede učinaka CAP-a na svjetsku trgovinu. Odatle slijedi da s vremenom treba smanjiti izdatke, uvesti operativne gornje granice po proizvodnoj jedinici i promicati "drugi stup". Potonji argument osobito naglašavaju sindikati. Ne postoji jednoznačan obrazac stajališta o tom *policy* području: nema ni jedinstvenoga transnacionalnog lijevog stajališta, niti se mogu uočiti jasne skupine zemalja, uz ogradu da istočnoeuropske zemlje ne odustaju od svojih pretenzija na strukturnu pomoć te se stoga zalažu za smanjenje isplata iz strukturnih fondova za regije koje su dosad uživale potporu. Nakon što su potrebe za sredstvima porasle nakon proširenja na istok, a budući da su izgledi za povećanje Proračuna (za strukturne fondove) relativno slabi, to izgleda kao praktično rješenje. Jedan drugi pristup reformi CAP-a zagovara jačanje "drugog stupa", dakle potpore za razvoj ruralnih područja umjesto izravnih isplata.

Među europskim lijevim strankama i sindikatima prevladava, s jedne strane, mišljenje da nove istočnoeuropske regije koje ispunjavaju kriterije za potpore trebaju dobiti sredstva iz strukturnih fondova, no istodobno se u pravilu ne zagovara povećanje ukupnog Proračuna, zbog čega bi regije koje su dosad dobivale potpore trebale ispasti iz programa financiranja (to, primjerice, smatraju švedski socijaldemokrati). To se mišljenje može pak čuti uglavnom u zemljama koje nisu značajno ovisne o strukturnom programu. Samo iz pojedinih zemalja, primjerice iz Francuske, Irske ili Danske, dolazi stajalište koje zagovara povećanje sredstava za strukturnu i kohezijsku politiku, među ostalim i povećanjem doprinosa Velike Britanije.

Socijaldemokrati i sindikati jednodušni su u preferiranju pristupa koji je usmjeren na specifične regije (uz iznimku velikih infrastrukturnih zadaća, koje treba organizirati na razini pojedinih država), jer to pridonosi "depolitizaciji". Osobito se iz istočnoeuropskih zemalja mogla čuti kritika da se regionalna i strukturna politika zasniva na preformalnom postupku podnošenja zahtjeva, netransparentnom i kompliciranom sustavu i premalo vremena za utemeljenu evaluaciju. Češki je stav, osim toga, da bi se nedostatak sredstava koji se u strukturnim fondovima pojavio zbog proširenja na istok mogao kompenzirati na teret CAP-a. Kod pitanja o mogućim alternativama direktivi o uslugama lijeve se političke grupacije odlučno zalažu za poseban tretman javnih usluga. Te usluge ne smiju podlijegati općoj liberalizaciji na tom području. Ovamo pripada, primjerice, područje obrazovanja i javne skrbi – takav negativan popis mora biti ujednačen te se ne smije prepustiti pojedinačnim državama da ga utvrđuju.

Alternativni koncept zemlje primatelja usluga (nasuprot načelu zemlje podrijetla) u najvećem broju slučajeva uživa podršku lijevih stranaka. Konzervativne i liberalne stranke, kao ni udruge poslodavaca, ne smatraju načelo zemlje podrijetla problematičnim, ili iznose tek pojedinačne rezerve.

Zaključak

Na vrlo općenitij razini (u vezi s pitanjima nužnosti postojanja Pakta o stabilnosti i rastu, jačanja socijalne dimenzije, podrške socijalnom dijalogu, strukturne politike) utvrdili smo da postoji široka suglasnost koja obuhvaća sve stranke i zemlje. Međutim, s opadanjem razine apstrakcije povećavaju se razlike među strankama i zemljama. Relativno homogena stajališta o ispitivanim prijedlozima reformi zastupaju među stranačkim obiteljima prije svega konzervativne i liberalne stranke. Pritom je uglavnom riječ o reformama koje znače snažniju integraciju u smislu veće deregulacije. Tako se prijedlozi o jačoj koordinaciji politike plaća i zapošljavanja jednako odbacuju kao i prijedlozi o minimalnoj plaći na razini EU-a (diferenciranoj prema stupnju razvoja pojedine zemlje) i jedinstvenom oporezivanju poduzeća. I anticikličke mjere kao i koncept makroekonomske koordinacije nailaze kod konzervativnih i liberalnih stranaka na relativno jednodušno odbijanje. Obratno je podrška harmonizaciji tržišta usluga kod obadvije stranačke obitelji vrlo

velika. Na desnoj strani stranačkog spektra uglavnom vlada jednoglasje, kako u podršci daljnjoj “negativnoj integraciji” širenjem unutarnjeg tržišta, tako i u odbijanju “pozitivne integracije” kroz jaču regulaciju tržišta EU-a.

Na lijevoj strani stranačkog spektra samo se u malom broju slučajeva moglo prepoznati jedinstveno stajalište. Doduše, percepcija problema često je još identična, kao u slučaju poreznog natjecanja ili različitih konjunkturnih ciklusa unutar EU-a. Međutim, kod konkretnih prijedloga reformi često se unutar ljevice pokazuju jasne razlike među pojedinim skupinama zemalja. Pritom nema čak ni jednodušnog odbijanja daljnjih “tržišno orijentiranih” reformi. Tako su, primjerice, neke istočnoeuropske lijeve stranke podupirale direktivu o uslugama u Bolkensteinovoj verziji. U pitanjima reformi koje teže reguliranju tržišta ili transfera kompetencija na razinu EU-a također nema jedinstvene pozicije stranaka lijevog centra, no tu se u nekim slučajevima može uočiti grupiranje zemalja s obzirom na odbijanje ili podršku tim prijedlozima. Tako su skandinavski socijaldemokrati relativno odbojni prema transferu kompetencija na razinu EU-a, primjerice u politici plaća i zapošljavanja ili na području oporezivanja poduzeća. Međutim, oni zagovaraju utvrđivanje minimalnih poreznih stopa za poduzeća kao i harmonizaciju porezne osnovice. Nasuprot tome, takvi prijedlozi nailaze na odbijanje prije svega istočnoeuropskih lijevih stranaka, dok su istodobno manje skeptične prema transferu kompetencija na razinu EU-a nego skandinavska ljevica (npr. u pitanjima anticikličkih mjera, jače koordinacije politike zapošljavanja, kompetencija Europske komisije u poreznoj politici). Uzmu li se u obzir distributivne konzekvencije dodatne regulacije i transfera kompetencija, taj se nalaz možda može objasniti: veći zahtjevi za regulacijom bez izravnih kompetencija EU-a stvaraju prije svega dodatne troškove za istočnoeuropske zemlje. Minimalni regulativni standardi, naprotiv, vrlo malo pogađaju skandinavske zemlje, koje pak imaju koristi od smanjenja konkurentskih prednosti zemalja s niskom razinom regulacije. Jer smanjenje pritiska natjecanja i konkurencije olakšava lijevim strankama u tim zemljama da zadrže (ili čak prošire) redistributivne mjere u svojim državama. Transfer kompetencija kakav bi, primjerice, bio nužan za provedbu anticikličkih mjera, imao bi, međutim, drukčije distributivne učinke. Jer kod izravnih kompetencija EU-a istočni Europljani bi zbog nejednakog financiranja Proračuna EU-a snosili relativno malo troškova, a mogli bi u potpunosti iskoristiti redistributivne učinke među članicama EU-a. Stoga bi u tom slučaju račun distributivnih troškova bio relativno povoljan za istočnoeuropske zemlje, dok bi skandinavske države snosile relativno značajan teret financiranja te bi imale slabije koristi od redistribucije među državama. Ti različiti distributivni učinci transfera kompetencija i regulacije objašnjavaju i zašto južnoeuropske države u oba pitanja zastupaju stajališta koja su najnaklonjenija integraciji. Jer kod njih se može pretpostaviti da su troškovi i koristi transfera kompetencija otprilike ujednačeni, a uvođenje europske regulacije ne bi zahtijevalo značajno višu razinu vlastitih standarda.

Literatura

Allsopp, Christopher / Artis, Michael (2003): The Assessment. EMU, Four Years on, *Oxford Review of Economic Policy*, 19(1), 1-29.

Böhret, Carl / Grunow, Dieter / Ziekow, Jan (2005): *Überprüfung ausgewählter Aspekte des Vorschlags zu einer Richtlinie des Europäischen Parlaments und des Rates über Dienstleistungen im Binnenmarkt KOM 2004 (2)*, Studija za saveznu pokrajinu Nordrhein-Westfalen, Speyer/Duisburg.

Boix, Carles (1998): *Political Parties, Growth and Equality. Conservative and Social Democratic Economic Strategies in the World Economy*, New York.

Boldrin, Michele / Canova, Fabio (2003): Regional Policies and EU Enlargement, u: Funck, B. / Pizzati, L. (ur.), *European Integration, Regional Policy, and Growth*, Washington, 33-94.

Budge, Ian / Keman, Hans (1990): *Parties and Democracy. Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*, Oxford.

Buti, Marco / Eijffinger, Sylvester / Franco, Daniele (2003): Revisiting EMU's Stability Pact. A Pragmatic Way Forward, *Oxford Review of Economic Policy*, 19(1), 100-111.

Buti, Marco / Nava, Mario (2003): Towards a European Budgetary System. Referat pripremljen za godišnji kongres IIPF-a, http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/03_08.pdf.

Büttner, Thiess (2006): Steuerwettbewerb und Finanzausgleich, *ifo Schnelldienst*, 4/2006, 12-18.

Cameron, David (1985): Does Government Cause Inflation? Taxes, Spending, and Deficits, u: Lindberg, L. / Maier, C. (ur.), *The Politics of Inflation and Economic Stagnation. Theoretical Approaches and International Case Studies*, Washington, 224-279.

Esping-Andersen, Gøsta (ur.) (1996): *Welfare States in Transition, National Adaptations in Global Economies*, London.

European Commission (2004): Die Kohäsion am Wendepunkt 2007. Verordnungsvorschläge der Europäischen Kommission zur Reform der Kohäsionspolitik (Zeitraum 2007-2013), http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/informat/reg2007_de.pdf

European Commission (2005): Zusammenarbeit für Wachstum und Arbeitsplätze. Ein Neubeginn für die Strategie von Lissabon. KOM (2005) 24, http://europa.eu.int/growthandjobs/pdf/COM2005_024_de.pdf.

European Parliament (2005): Entwurf eines Berichts des Ausschusses für Binnenmarkt und Verbraucherschutz über den Vorschlag für eine Richtlinie des Europäischen Parlaments und des Rates über Dienstleistungen im Binnenmarkt, http://www.dienstleistungsrichtlinie.dgb.de/dokumente/1_2_gehardtbericht_teil1u2.pdf/file_view_raw.

Filc, Wolfgang (2005): Die Europäische Wirtschafts- und Währungsunion. Ein unvollendetes Kooperationsprojekt, *WSI-Mitteilungen*, 12/2005.

Ganghof, Steffen (2000): Adjusting National Tax Policy to Economic Internationalization Strategies and Outcomes, u: Scharpf, F. / Schmidt, V. (ur.), *Welfare and Work in the Open Economy*, (sv. II) *Diverse Responses to Common Challenges*, New York, 597-645.

Genschel, Philipp (2005): Globalization and the Transformation of the Tax State, *European Review*, 13(1), 53-71.

Hein, Eckhard / Niechoj, Torsten (2004): Leitlinien für ein dauerhaftes Wachstum in der EU? Konzept und Wirkung der Grundzüge der Wirtschaftspolitik, *WSI-Diskussionspapier* Nr. 126, Düsseldorf.

Hibbs, Douglas (1977): Political Parties and Macroeconomic Policy, *American Political Science Review*, 71, 1467-1487.

Hishow, Ognian (2005): Die Reform des Stabilitäts- und Wachstumspaktes, *SWP-Aktuell* 5, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin.

Hix, Simon (1999): Dimensions and Alignments in European Union Politics. Cognitive Constraints and Partisan Responses, *European Journal of Political Research*, 35(1), 69-125.

Hooghe, Lisbet / Marks, Gary (1999): The Making of a Polity. The Struggle Over European Integration, u: Kitschelt, H. et al. (ur.), *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*, Cambridge, 70-97.

Hooghe, Lisbet / Marks, Gary (2004): *European Integration and Democratic Competition*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Europäische Politik, Bonn.

Hooghe, Lisbet / Marks, Gary / Wilson, Carole (2002): Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?, *Comparative Political Studies*, 35(8), 965-989.

Jarass, Lorenz / Obermair, Gustav (2005): Vorschlag für ein zukünftiges EU-Steuersystem, mimeo.

Keller, Berndt (2003): Sektorale Sozialdialoge. Vernachlässigte Bestandteile europäischer Arbeitsbeziehungen, *Industrielle Beziehungen*, 10(1), 9-40.

Lecher, Wolfgang / Platzer, Hans-Wolfgang (2003): Europäische Betriebsräte, u: Schroeder, W. / Weßels, B. (ur.), *Die Gewerkschaften in Politik und Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland*, Wiesbaden, 588-613.

Lommatzsch, Kirsten / Tober, Silke (2003): Reform der geldpolitischen Strategie der Europäischen Zentralbank, *Wochenbericht des DIW* 7/03, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, Berlin.

Marks, Gary (2004): Introduction and Conclusion, u: Marks, G. / Steenbergen, M. (ur.), *European Integration and Political Conflict*, Cambridge.

Matuschek, Milosz (2005): Bolkestein-Richtlinie. Ein Anschlag auf das Europäische Sozialmodell? CAP-News, 21. 04. 2005, <http://www.cap-lmu.de/aktuell/positionen/2005/bolkestein.php>.

O'Connor, Julia (2005): Policy Coordination, Social Indicators and the Social Policy Agenda in the European Union, *Journal of European Social Policy*, 15(4), 345-361.

Petring, Alexander / Kellermann, Christian (2005): *New Options for a European Economic and Social Policy*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Europäische Politik, Bonn. *Nove opcije za europsku ekonomsku i socialnu politiku*, Friedrich Ebert Stiftung i Novo društvo (2006), Radne bilježnice socijaldemokracije, Zagreb, www.novodrustvo.net

Sapir, André (ur.) (2003): *An Agenda for a Growing Europe. Making the EU Economic System Deliver*. Report of an Independent High-Level Study Group Established on the Initiative of the President of the European Commission, July, Brussels.

Scharpf, Fritz (1997): Economic Integration, Democracy and the Welfare State, *Journal of European Public Policy*, 4(1), 18-36.

Scharpf, Fritz (2002): The European Social Model. Coping with the Challenges of Diversity, *Journal of Common Market Studies*, 40(4), 645-670.

Schmidt, Manfred (1983): The Welfare State and the Economy in Periods of Economic Crisis. A Comparative Study of Twenty-Three OECD Nations, *European Journal of Political Research*, 11(1), 1-26.

Schulten, Thorsten et al. (2005): Thesen für eine europäische Mindestlohnpolitik, http://www.boeckler.de/pdf/wsi_2005_thesen_mindlohn_de.pdf.

Weale, Martin (2004): National Saving and the Stability and Growth Pact, *Journal of Common Market Studies*, 42(5), 1033-1038.

Weise, Christian (2003): What Future for EU Regional Policy?, u: Funck, B. / Pizzati, L. (ur.), *European Integration, Regional Policy, and Growth*, Washington, 231-240.

Witte, Lothar (2004): *Europäisches Sozialmodell und Sozialer Zusammenhalt. Welche Rolle spielt die EU?*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Europäische Politik, Bonn.

Za izdavače:
Mirko Hempel (Zaklada Friedrich Ebert)
i dr. sc. Antun Vujić (Novo društvo)

Ured Zaklade Friedrich Ebert

Praška 8, 10 000 Zagreb
www.fes.hr

Novo društvo

Udruga za razvitak socijalne demokracije
Ilica 61, 10 000 Zagreb
www.novodrustvo.net